

ANDRZEJ KOMAR

EUROPEJSKI RYNEK WEWNĘTRZNY 1992 ROKU I JEGO IMPLIKACJE DLA POLSKI

Decyzja z 1986 r. o powołaniu do 1992 roku rynku wewnętrznego na obszarze Wspólnot Europejskich jest następstwem wieloletniej ewolucji zmierzającej do integrowania krajów członkowskich¹. Dokonująca się integracja krajów członkowskich Wspólnot Europejskich ma nie tylko charakter gospodarczy, lecz również polityczny i wojskowy. Integracja polityczna zmierza do powołania w przyszłości unii europejskiej, której organy byłyby wyposażone w atrybuty suwerenności. Szczególne znaczenie dla podjęcia prac nad sformułowaniem koncepcji przyszłej unii europejskiej miała decyzja szefów rządów krajów członkowskich Wspólnot z grudnia 1974 r. W komunikacie ze spotkania szefów rządów 9 krajów członkowskich podkreślono, że celowe jest porozumienie w sprawie całościowej koncepcji unii europejskiej². Opracowanie tej koncepcji zostało powierzone belgijskiemu premierowi Leo Tindemansowi, który na przełomie lat 1975/76 przedstawił szefom rządów krajów członkowskich odpowiedni raport³. Szefowie rządów na spotkaniu w Hadze w listopadzie 1977 r. przyjęli treść raportu do wiadomości i podkreślili znaczenie zawartych w nim analiz i propozycji. Jak dotąd projekt powołania unii europejskiej nie wyszedł poza stadium dyskusji. Głosem w tej dyskusji może być propozycja Parlamentu Europejskiego w sprawie traktatu o powołaniu unii europejskiej z lutego 1984 r.⁴

Ważne znaczenie w procesie integrowania krajów członkowskich Wspólnot ma powołany w marcu 1979 r. europejski system walutowy, którego głównym zadaniem jest stabilizacja stosunków walutowych

¹ *Single European Act of 28 February 1986*, OJ 1987, nr L, 169/1.

² H. Schneider, R. Hrbek, *Die Europäische Union im Werden?*, w: *Die Europäische Union als Prozess*, Bd. 1, Baden-Baden 1980, s. 213.

³ A. Komar, *Unia Europejska w koncepcji Leo Tindemansa*, *Sprawy Międzynarodowe* 1977, nr 1; K. H. Narjes, *Die Gemeinschaft auf dem Wege zur Europäischen Union — Utopie und Wirklichkeit*, Europa-Institut, Saarbrücken 1987.

⁴ *Europäisches Parlament: Entwurf eines Vertrages zur Gründung der Europäischen Union*, w: *45 Jahre Ringen um die Europäische Verfassung*, Bonn 1986, s. 711 i n.

wspomnianych krajów⁵. Stanowi on zarazem czynnik jednoczenia gospodarczego tych krajów.

Proces jednoczenia krajów członkowskich Wspólnot ma już swoją historię. Idea jednoczenia państw europejskich przewijała się stale na przestrzeni dziejów, szczególnie zaś eksponowana była w następstwie wojen. Nie ma powodu, by zagłębiać się w historię zbyt odległą. Można jednak zauważyć, że w czasie II wojny światowej formułowane były wielorakie propozycje federacji państw europejskich, wśród których nie zabrakło głosu polskiego rządu emigracyjnego w sprawie federacji z Czechosłowacją⁶ i propozycji federacji sformułowanej przez Polską Partię Socjalistyczną⁷. Szczególne nasilenie różnych propozycji jedności europejskiej przypada na okres powojenny. Wynikało to z chęci zapobieżenia ewentualnemu konfliktowi wojennemu. W ewolucji tej na uwagę zasługuje kilka faktów, gdyż bez nich obecny kształt gospodarczy i polityczny Europy byłby inny. Już w 1948 r. powołano do życia Organizację Europejskiej Współpracy Gospodarczej, która w ramach planu Marshalla umożliwiła odbudowę gospodarczą zachodniej Europy. Jej zakres został w 1960 r. rozszerzony o pomoc rozwojową dla krajów trzecich. Dla umocnienia współpracy w dziedzinie polityki bezpieczeństwa powołano w 1954 r. Unię Zachodnioeuropejską. Nie można także pominąć w tym procesie powołanej w maju 1949 r. Rady Europy, której członkami jest 21 państw.

Zasadnicze znaczenie dla integrowania krajów Europy Zachodniej miało utworzenie w kwietniu 1951 r. Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali i powołanie w marcu 1957 r. Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej. Europejska Wspólnota Węgla i Stali stanowiła wspólne dzieło Roberta Schumana i Jean Monneta. Jej celem było stworzenie m.in. europejskiego rynku stali i węgla. Zatem w traktacie paryskim o powołaniu Wspólnoty Węgla i Stali wyraźnie zostały zarysowane kontury wspólnego rynku. Rozwinięciem idei wspólnego rynku było powołanie Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. U jej podstaw leżało dążenie do utworzenia wspólnego rynku przez stopniowe integrowanie ekonomiki krajów członkowskich. Rdzeniem są cztery tzw. swobody wspólnego rynku, tj. swoboda przemieszczania ludzi, towarów, usług i kapitału. Traktat rzymski z 1957 r. o powołaniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej określał także instrumenty urzeczywistnienia

⁵ A. Komar, *Założenia europejskiego systemu walutowego*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 1986, z. 1; T. Padoa-Schioppa, *Questions about Creating a European Capital Market*, w: 1992: *One European Market?*, Baden-Baden 1988, s. 283 i n.

⁶ Tezy Konstytucyjne Związku Federacyjnego Polski i Czechosłowacji z 4 XI 1941 r., Instytut Historyczny im. Gen. Sikorskiego w Londynie.

⁷ *Polska Partia Socjalistyczna: idea federacji. Cele i drogi podziemnego ruchu robotniczego w Polsce 1939 -1942*, Z Pola Walki 1942, Londyn 1943.

wspólnego rynku⁸. Należało do nich stopniowe znoszenie ceł w handlu między krajami członkowskimi, zniesienie ograniczeń ilościowych w wymianie handlowej między tymi krajami, swoboda przemieszczania się pracowników, swoboda prowadzenia działalności gospodarczej na obszarze krajów członkowskich i swoboda obrotu kapitałowego oraz rozliczeniowego. Ponadto zdecydowano prowadzenie wspólnej polityki rolnej, transportowej, w dziedzinie konkurencji gospodarczej, polityki energetycznej, badawczej, technologicznej i walutowej. Postępuje także integracja w dziedzinie polityki regionalnej, socjalnej i handlowej.

Na przestrzeni lat 1958 - 1987 nastąpiło znaczne zintegrowanie gospodarki 12 krajów członkowskich Wspólnot Europejskich. Ponad 50% handlu zagranicznego przypada na ich wzajemne stosunki. Jest to niewątpliwie następstwo zniesienia barier celnych między nimi i wprowadzenia wspólnej taryfy celnej wobec krajów trzecich. Nastąpiło w tym okresie podwojenie dochodów ludności przy równoczesnym spadku cen i poziomu inflacji. Osiągnięcia nie mogą przesłonić jednak negatywnych zjawisk, do których należy przede wszystkim około 11 mln. bezrobotnych. Najsilniej dotyka to kobiety (47% bezrobotnych) i młodzież (41% bezrobotnych). Jest to poważny, ale nie jedyny problem polityki gospodarczej, przed jakim stoją obecnie Wspólnoty.

Zniesiono cła między krajami członkowskimi, lecz celnicy na granicy pozostali, co utrudnia wymianę handlową. Pozostawienie urzędów celnych jest motywowane koniecznością dokonywania kontroli ze względu na zróżnicowane stawki podatku od wartości dodanej, zróżnicowane przepisy w dziedzinie norm technicznych, zdrowotnych, bezpieczeństwa, ochrony konsumentów itp. Z tego tytułu Komisja Wspólnot rozpatruje rocznie około 250 skarg. Wiele przypadków rozstrzyga też Trybunał. Istnieje wprawdzie swoboda osiedlania się siły roboczej, lecz warunki socjalne są zróżnicowane, zwłaszcza w dziedzinie zabezpieczenia społecznego. Ponadto przeszkodę stanowią rozmaite przepisy o uznawaniu dyplomów i świadectw, które nie ułatwiają przemieszczania się siły roboczej. Liberalizacji wymaga także obrót kapitału, który na razie natrafia na różne przeszkody formalne, gdyż niektóre państwa nadal stosują kontrolę tego obrotu, Wszystkie tego rodzaju przeszkody powodują wysokie koszty, ograniczają konkurencję i kreatywność.

Przeprowadzono analizę kosztów wynikających z konieczności pokonywania różnego rodzaju barier i formalności⁹. Tytułem przykładu należy przytoczyć kilka danych, by uświadomić sobie wysokość tych kosztów. I tak formalności graniczne w związku z wymianą osobową i handlową pochłaniają około 12 mld. European Currency Unit (ECU), róż-

⁸ *Vertrag zur Gründung der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft*, w: *Verträge zur Gründung der Europäischen Gemeinschaften*, Bruksela 1983, s. 119 i n.

⁹ *Das Europa ohne Grenzen: Auf dem Wege zu einem grossen Binnenmarkt*, Stichwort Europa 1987, nr 17; P. Cecchini, *Europa '92*, Baden-Baden 1988.

norodność norm technicznych w poszczególnych krajach obciąża przedsiębiorstwa kosztami w wysokości od 40 do 50 mld. ECU, dyskryminujące praktyki zlecania prac publicznych na rzecz przedsiębiorstw krajowych obciążają podatników dodatkowo kwotą około 40 mld. ECU, koszty wytwarzania przedsiębiorstw z tytułu unikania szerszej wymiany handlowej przekraczają 10 mld. ECU. Dodatkowe koszty wpływają na poziom cen towarów i usług i w rezultacie niekorzystnie kształtują się nabywcza.

Formuła wspólnego rynku zawarta w traktatach o powołaniu trzech Wspólnot (Węgla i Stali, Gospodarczej i Energii Atomowej) stanowiła jedynie etap przejściowy na drodze do integracji gospodarczej krajów członkowskich. Obecnie stanowi ona przeszkodę w pogłębianiu integracji. Świadomość tego jest dostrzegalna w kręgach Komisji Wspólnot i u przedstawicieli rządów krajów członkowskich.

Postulaty zniesienia ograniczeń handlowych, ujednolicenia przepisów prawnych, praktyki administracyjnej i struktury podatków oraz rozwoju współpracy walutowej znalazły się na porządku obrad Rady Europejskiej w Mediolanie w czerwcu 1985 r. Komisja Wspólnot przygotowała na te obrady Białą Księgę w sprawie urzeczywistnienia rynku wewnętrznego do 1992 r.¹⁰ Warto zatrzymać się nad treścią tego dokumentu, gdyż wyjaśnia on zakres rynku wewnętrznego i metody jego urzeczywistnienia. Biała Księga nie definiuje pojęcia rynku wewnętrznego, lecz określa jego cechy i zadania dla organów Wspólnot oraz terminy ich realizacji. Przede wszystkim Biała Księga określa termin urzeczywistnienia rynku wewnętrznego na koniec 1992 r. Do tego czasu powinny organy Wspólnot, zwłaszcza Rada Ministrów wspólnie z Parlamentem Europejskim i Komisją, podjąć 300 uchwał i wytycznych, których celem jest zniesienie wszelkich ograniczeń w swobodnym przepływie ludzi, towarów, usług i kapitału. Jak dotąd Komisja przedłożyła Radzie Ministrów 208 projektów uchwał i wytycznych. Jest to wiele, gdy się zważy na to, że po różnych korektach Komisja przyjęła, iż niezbędnych jest 286 zamiast 300 decyzji. Rada przyjęła już około 75 propozycji Komisji, 15 dalszych jest uzgodnionych, a nad pozostałymi trwa dyskusja. Zapewne byłoby już podjętych więcej decyzji, jednak ze względu na postępowanie kooperacyjne Rady Ministrów i Parlamentu Europejskiego nastąpiły opóźnienia. Tym niemniej postępowanie kooperacyjne obu wspomnianych organów ma istotny walor polityczny, wzmacniając rolę Parlamentu w procesie podejmowania decyzji.

Do podstawowych zadań w zakresie urzeczywistnienia rynku wewnętrznego Biała Księga Komisji zalicza następujące:

- usunięcie przeszkód technicznych w wymianie handlowej,

¹⁰ Completing the Internal Market. White Paper from the Commission of 14 June 1985, COM/85/310 final.

- prawną ochronę przemysłową i autorską,
- liberalizację powierzania zleceń publicznych,
- nową regulację łączności,
- prawo swobodnego osiedlania się,
- liberalizację obrotu kapitałowego,
- stworzenie wspólnego rynku usług,
- liberalizację transportu,
- harmonizację podatków.

Już ten katalog zadań ukazuje zakres przedsięwziętych czynności dla ich urzeczywistnienia. Zadania te zasługują na pewien komentarz.

W zakresie usuwania przeszkód technicznych w wymianie handlowej chodzi głównie o ujednoczenie norm technicznych wyrobów, norm zdrowotnych i norm z zakresu ochrony środowiska. Pierwotnie Komisja zmierzała do harmonizacji stosowanych przez poszczególne kraje członkowskie norm. Jednak postępowanie to prowadziło do przedłużania procesu integracji. Obecnie Komisja zamierza ograniczyć się w tej dziedzinie do wydawania wytycznych określających normy, którym powinny odpowiadać towary. Szczegóły techniczne będą regulowane przez europejskie organizacje normowania, jak np. Comité Européen de la Normalisation (CEN). Ponadto postuluje się wzajemne uznanie stosowanych norm technicznych przez poszczególne państwa członkowskie i obowiązek informowania Komisji przez państwa członkowskie o wprowadzanych normach technicznych. Obecnie Komisja przygotowuje propozycje wytycznych w dziedzinie norm technicznych materiałów budowlanych, maszyn, zabawek, urządzeń elektrycznych, urządzeń medycznych, gazowych itp. Ważne znaczenie w usuwaniu przeszkód w wymianie handlowej ma ujednoczanie przepisów prawnych. Komisja wychodzi z założenia, że niezbędne jest branżowe ujednoczenie ustawodawstwa. Dlatego też przygotowano zestawienie norm, które powinny być ujednoczone. Chodzi tu o normy prawne w dziedzinie produkcji samochodów, maszyn rolniczych, żywności, weterynarii i ochrony roślin, wyrobów farmaceutycznych i chemicznych. W toku ujednoczania norm prawnych mogą się pojawić nowe przeszkody w wymianie handlowej i dlatego Komisja zobowiązuje państwa członkowskie do wymiany informacji w tej dziedzinie.

W poszczególnych państwach rozmaicie jest regulowana ochrona własności intelektualnej (wynalazków, patentów itp.). Dlatego proponuje się powołanie europejskiego urzędu patentowego. Siedem krajów członkowskich ratyfikowało już układ o jednolitym patencie europejskim. W dziedzinie prawa autorskiego Komisja przygotowała tzw. Zieloną Księgę, która ma stanowić podstawę przyszłych konsultacji między krajami członkowskimi.

Zmiany wymagają założenia udzielania zleceń przez organy publiczne. Według dotychczasowej praktyki poszczególne państwa członkowskie udzielają zleceń na roboty i usługi przede wszystkim przedsiębiorstwom

krajowym, wykluczając w zasadzie od ubiegania się o te zlecenia przedsiębiorstwa krajów trzecich. Prowadziło to do ograniczenia konkurencji na rynku zleceń i do podwyższania kosztów ich wykonania. Dla zapobieżenia temu Komisja wydała w marcu 1988 r. wytyczne o koordynacji dostaw. Wyłączone są z tego dostawy energii, wody, łączność i obrona narodowa. W tych dziedzinach Komisja przedstawi propozycje odrębnych rozwiązań. Uregulowania i ujednoczenia wymagają usługi świadczone przez architektów i inżynierów.

Komisja wychodzi z założenia ujednoczenia łączności na obszarze krajów członkowskich. Przede wszystkim chodzi o otwarcie rynków narodowych i odejście od władczego traktowania tego rodzaju działalności. W zakresie łączności propozycje zmierzają w kierunku dopuszczenia w szerokim zakresie konkurencji i to zarówno w dziedzinie wytwarzania urządzeń, jak poziomu opłat za korzystanie z nich.

Prawo swobodnego osiedlania się stanowi jedną z tzw. wolności traktatowych o powołaniu trzech Wspólnot. Chodzi o swobodę wykonywania zawodu zarówno przez pracowników najemnych, jak i samodzielnych. Wymaga to uznania wszelkiego rodzaju dokumentów potwierdzających kwalifikacje zawodowe, tzn. dyplomów, świadectw itp. W szczególności odnosi się to do adwokatów, kontrolerów gospodarczych, geologów, inżynierów, psychologów i nauczycieli. Do tej pory praktyka państw członkowskich w tej dziedzinie jest zróżnicowana. Utrudnia to swobodę osiedlania się i wykonywania zawodu.

Swobodny przepływ kapitału stanowi ważny czynnik rynku wewnętrznego. Dotąd stosowane są przez kraje członkowskie różne ograniczenia w tym zakresie. Do krajów tych należą Grecja, Irlandia, Portugalia i Hiszpania. Inne kraje, jak Dania, Francja i Włochy, znoszą stopniowo ograniczenia w tym zakresie. Również działalność banków obcych jest ograniczana ścisłymi przepisami nadzorczymi (w Hiszpanii i we Włoszech), co ogranicza świadczenie usług bankowych. Podobne ograniczenia dotyczą handlu papierami wartościowymi i działalności instytucji ubezpieczeniowych. Zniesienie tych wszystkich ograniczeń pozwoli na stworzenie rynku kapitałowego. Jak dotąd eksport usług wewnątrz Wspólnot jest ograniczony do 33%, Należy się spodziewać po 1992 r. znacznego ich wzrostu, zwłaszcza że usługi odgrywają coraz większą rolę w tworzeniu dochodu narodowego.

Integracja gospodarcza w ramach rynku wewnętrznego wymaga liberalizacji przepisów regulujących transport osobowy i towarowy. Chodzi o ujednoczenie różnorodnych przepisów, jak drogowych, technicznych, z zakresu bezpieczeństwa i higieny, taryfowych i podatkowych. Dzięki temu wzrośnie znacznie transport ludzi i towarów.

Niełatwą sprawą jest harmonizacja podatków pośrednich i od spożycia, gdyż istniejące różnice podatkowe utrudniają wymianę handlową między krajami członkowskimi. W sierpniu 1987 r. Komisja przygotowa-

ła program zniesienia granic podatkowych między krajami członkowskimi. Uzgodniono włączenie do podatku od wartości dodanej stawki w granicach od 14 do 20% i stawkę ulgową w granicach od 4 do 9%. Proponuje się wprowadzenie systemu clearingowego rozliczania dochodów z tytułu podatku od wartości dodanej przypadających na kraje członkowskie. Propozycje Komisji zmiernają także do ujednolicenia podatków od spożycia obciążających tytoń, oleje mineralne, spirytus, wina i piwo. Równocześnie postuluje się zniesienie wszelkich innych podatków od spożycia (np. od kawy, herbaty, cukru, soli, środków oświetleniowych itp.). Kraje członkowskie powinny przeprowadzać zmiany ustawodawstwa podatkowego tylko w wypadku, gdy sprzyja to jego harmonizacji na zasadach wytyczonych przez Komisję.

Jest to obszerny katalog zadań, jakie Komisja zawarła w Białej Księdze, które mają na celu urzeczywistnienie rynku wewnętrznego. Urzeczywistnienie rynku wewnętrznego nie jest tylko postulatem Komisji. W wyniku zmian dokonanych przez państwa członkowskie w traktacie rzymskim z 1957 r. o powołaniu EWG postulat rynku wewnętrznego nabrał wiążącej mocy prawnej. Nastąpiło to w jednolitych aktach europejskich z lutego 1986 r.¹¹

Postanowienia jednolitych aktów europejskich definiują pojęcie rynku wewnętrznego jako obszar bez granic wewnętrznych, w którym zapewniony jest swobodny przepływ ludzi, towarów, usług i kapitału („The internal market shall comprise an area without internal frontiers in which the free movement of goods, persons, services and capital is ensured in accordance with the provisions of this Treaty”, art. 8a).

W tym samym art. 8a jednolitych aktów europejskich określono termin urzeczywistnienia rynku wewnętrznego na 31 grudnia 1992 r. Dla umożliwienia dotrzymania tego terminu jednolite akty europejskie wprowadziły zasadę kwalifikowanej większości podejmowania decyzji przez Radę Ministrów. Zastąpiono zatem poprzednio stosowaną jednomyślność przy podejmowaniu decyzji. Obawiano się, że jednomyślność może opóźnić podjęcie niezbędnych dla wprowadzenia rynku wewnętrznego decyzji. Jednocześnie zdemokratyzowano proces podejmowania wspomnianych decyzji przez włączenie do niego Parlamentu Europejskiego i Komisji Gospodarczo-Społecznej Wspólnot. Jednolite akty europejskie zawierają ponadto postanowienia dotyczące ściślejszej współpracy walutowej w ramach europejskiego systemu walutowego, zalecenie wspólnego kształtowania polityki społecznej i tworzenia warunków ochrony środowiska.

Postanowienia jednolitych aktów europejskich, które weszły w życie 1 lipca 1987 r. i zalecenia białej księgi stanowią jakościowy przełom w integracji gospodarczej 12 krajów członkowskich Wspólnot Europejskich. Konsekwencje tworzenia rynku wewnętrznego będą nie tylko dostrze-

¹¹ *Single European Act of 28 February 1986*, OJ 1987, nr L, 169/1.

galne w krajach członkowskich, lecz i poza nimi. Europejski rynek wewnętrzny zmieni zasadniczo mapę gospodarczą świata. Pojawi się rynek obejmujący 324 mln. konsumentów (dla porównania USA — 246 mln. i Japonia — 123 mln. konsumentów), których siłę nabywczą szacuje się na 2402,1 mld. ECU (USA — 2669,7 mld. ECU, Japonia — 1275,4 mld. ECU). Utworzenie rynku wewnętrznego otworzy korzystne warunki sprzedaży dóbr i usług, zwłaszcza dotyczyć to będzie informatyki, wyrobów chemicznych, maszyn i urządzeń, samochodów itp. Szacuje się że nastąpi ożywienie gospodarcze krajów Wspólnot, w których dochód narodowy wzrośnie przeciętnie o 4,5%, nastąpi obniżenie stopy inflacji o 6,1% i stworzone zostaną miejsca pracy dla 1,8 mln osób. Wprawdzie nie będzie to znaczące ograniczenie bezrobocia, bo zaledwie o 1,5%, ale może mieć to pewien efekt psychologiczno-socjologiczny. Ożywienie gospodarcze może bowiem spowodować pojawienie się dalszych miejsc pracy.

Zmiana obrazu gospodarczego krajów Wspólnot Europejskich w następstwie powołania rynku wewnętrznego mieć będzie m.in. dla Polski daleko idące implikacje ekonomiczne i finansowe. Dla polityki gospodarczej i finansowej Polski pojawiła się pilna potrzeba opracowania koncepcji miejsca na mapie gospodarczej Europy. Polska, targana wielorakimi kryzysami, nie rozumiejąca problemów przemian w Europie, jest tym bardziej zmuszona do wykoncypowania dalekowzroczonej polityki w stosunku do krajów Wspólnot Europejskich.

Utworzenie rynku wewnętrznego, niezależnie od głoszonych obecnie tez, oznaczać będzie protekcjonizm wobec krajów trzecich. Przejawy tego protekcjonizmu mogą być różnorodne: celne, ilościowe, podatkowe, walutowe, techniczne, jakościowe itp. Krytyczny wobec tych przeszkód stosunek nie ułatwi wykoncypowania odpowiedniej polityki. Podstawowe pytanie do rozstrzygnięcia wymaga odpowiedzi odnoszącej się do możliwości i warunków współpracy gospodarczej ze Wspólnotami Europejskimi. Warunkiem takiej współpracy jest odpowiedni stopień konwergencji gospodarki i jej zarządzania. Tymczasem w tym zakresie jest dostrzegalne spiętrzenie się trudności. Struktura gospodarki polskiej jest bardzo niekorzystna, gdyż blisko połowa dochodu narodowego jest wytwarzana w przemyśle, około 15% w rolnictwie i około 12% w budownictwie. W przemyśle przeważa hutnictwo żelaza, metalowy i energetyczny. Jest to przemysł ciężki, który należałoby ograniczyć. Tymczasem jest on wysoce materiało- i energochłonny. Zauważyć trzeba też daleko idące zużycie majątku trwałego przedsiębiorstw (przeciętnie około 70%). Dlatego istotnym zadaniem jest zmiana struktury gospodarczej i unowocześnienie maszyn i urządzeń. Niezbędny jest rozwój przemysłu rolno-spożywczego, chemicznego, samochodowego, informatycznego i całej sfery łączności. Przemianom w strukturze gospodarczej muszą towarzyszyć zmiany w sposobach zarządzania gospodarką. Obecne metody zarządzania nie sprzyjają efektywności gospodarowania, gdyż zbyt wiele jest

w przedsiębiorstwach uczestników podejmowania decyzji (dyrekcja, rada pracownicza, związki zawodowe, organizacje partyjne). Niezbędne jest wdrażanie zarządzania typu menedżerskiego, gdzie przeważa jednoosobowe podejmowanie decyzji i odpowiedzialności za nią. Z zarządzaniem łączy się kryteria oceny działalności przedsiębiorstw, których obecnie jest zbyt wiele i niekiedy wykluczających się. Ocena przedsiębiorstwa powinna być w zasadzie uzależniona od ekonomicznego wyniku działalności.

Na przestarzałą strukturę gospodarczą i wadliwe zarządzanie nakłada się brak rynku, który wprawdzie funkcjonuje, ale w wydaniu patologicznym. Przejawami tej patologii jest reglamentacja surowców, maszyn i urządzeń, dewiz, inwestycji i częściowo siły roboczej. Ponadto częściowo reglamentowane są ceny. Skoro nie funkcjonuje poprawnie rynek, który jest podstawowym czynnikiem podejmowania decyzji gospodarczych, to trudno oczekiwać, by gospodarka funkcjonowała należycie. Są to sprawy wielokrotnie dyskutowane.

Proponowane zmiany mają prowadzić do pewnego zbliżenia gospodarki krajów członkowskich Wspólnot i Polski. Chodzi o osiągnięcie pewnego poziomu konwergencji ekonomicznej. Inaczej nie możemy stać się partnerem. Z punktu widzenia stosunków gospodarczych z krajami Wspólnot należy brać pod uwagę dwie ich formy — wymianę handlową i kooperację w dziedzinie produkcji i usług.

Wymiana handlowa wymaga oferty dóbr i usług, która jakościowo będzie na tyle atrakcyjna, że znajdzie się na nią popyt na rynku wewnętrznym Wspólnot. Oferta powinna być również atrakcyjna finansowo. Oczywiście nie należy ulegać mitom, że stać Polskę na szersze rozwinięcie wymiany handlowej. Wydaje się, że są pewne dziedziny, w których nasza oferta mogłaby znaleźć nabywców. Jednak ubogi rynek wewnętrzny w Polsce z towarzyszącymi mu napięciami społecznymi tworzy ograniczenia dla rozwinięcia wymiany.

Ważniejsze znaczenie niż wymiana handlowa mieć będzie w przyszłości kooperacja z przedsiębiorstwami krajów członkowskich Wspólnot. Ta forma jest o tyle ważna, że umożliwi nam szerszą i pełniejszą obecność na europejskim rynku wewnętrznym. Sprzyjać temu powinny wszelkiego rodzaju wspólne przedsiębiorstwa, które funkcjonować będą zarówno w Polsce, jak i na europejskim rynku wewnętrznym. Poprawić to może terms of trade tych przedsiębiorstw. Jednakże po stronie polskiej niezbędne jest przeprowadzenie głębokich reform gospodarczych, by przedsiębiorstwom zagranicznym opłacało się także uczestniczyć na polskim rynku.

Zapowiedziami tych reform mogą być obie ustawy z grudnia 1988 r.: o działalności gospodarczej¹² i o działalności gospodarczej z udziałem

¹² Ustawa z 23 XII 1988 r. o działalności gospodarczej; Dz.U. 1988, nr 41, poz. 324.

podmiotów zagranicznych¹³. Są to przedsięwzięcia wstępne. Dalsze zmiany powinny przynieść liberalizację obrotu dewizowego, gdyż obecna regulamentacja z wieloma kursami wymiany nie sprzyja kooperacji. Obniżenia wymagają również stawki podatkowe, zwłaszcza podatku dochodowego, by przedsiębiorstwa miały środki nie tylko na bieżącą działalność, lecz nade wszystko na inwestycje. Również istniejące bariery celne powinny być stopniowo łagodzone. Najtrudniejszym problemem jest kwestia rozliczeń wzajemnych z tytułu kooperacji. Złoty polski nie jest walutą wymienialną i nie wiadomo, jaki jest jego kurs wobec innych walut wymienialnych. Wymienialność złotego jest sprawą dłuższego okresu, ale już dzisiaj należy się nad tą kwestią poważnie zastanowić. Tymczasem rozliczenia byłyby prowadzone w ECU lub innej walucie wymienialnej, ale z uwzględnieniem kursu wobec ECU. Jest to bowiem duży problem transferu kapitału.

Najistotniejsze znaczenie z punktu widzenia polskich interesów gospodarczych mieć będzie obecność polskich przedsiębiorstw na europejskim rynku wewnętrznym. Dlatego w toku opracowywania wytycznych polskiej polityki gospodarczej na obszarze europejskiego rynku wewnętrznego niezbędne jest uwzględnienie zaleceń zawartych w Białej Księdze Komisji Wspólnot. Zalecenia te ukazują bowiem ramy europejskiego rynku wewnętrznego z najważniejszymi jego akcentami. Należy przeto zastanowić się, gdzie w pakiecie postulatów Białej Księgi można by znaleźć miejsce dla przedsiębiorstw polskich i co należałoby uczynić dla znalezienia takiego miejsca. Zbytne koncentrowanie się na reformach wewnętrznych z punktu widzenia łagodzenia polskiego kryzysu nie stanowi jeszcze panaceum na zaznaczenie naszej obecności na europejskim rynku wewnętrznym. Podejmowane bowiem reformy z punktu widzenia zwalczania kryzysu mają charakter doraźny i ograniczoną perspektywę. Należy sobie uświadomić, również z powodu zadłużenia, że przezwyciężenie kryzysu bez udziału na europejskim rynku wewnętrznym będzie bardzo trudne lub zgoła niemożliwe. Dlatego zarówno Biała Księga Komisji Wspólnot, jak i przedkładane przez nią sprawozdania o postępach w realizacji europejskiego rynku wewnętrznego, mogą stanowić ważne źródło analiz i formułowania wytycznych dla polskiej polityki gospodarczej najbliższych lat. Jeżeli nie zostanie ta możliwość wykorzystana, Polsce grozi izolacja ekonomiczna ze wszystkimi tego następstwami. Aby się przystosować do warunków europejskiego rynku wewnętrznego, trzeba je wziąć pod uwagę przy przygotowywaniu projektów reformatorskich, które są obecnie zbyt doraźne i mogą prowadzić do niemiłego zaskoczenia. Najcenniejszy jest tu czas, w jakim te projekty zostaną przygotowane i wejdą w życie.

¹³ Ustawa z 23 XII 1988 r. o działalności gospodarczej z udziałem podmiotów zagranicznych; Dz.U. 1988, nr 41, poz. 325.

EUROPEAN INTERNAL MARKET OF 1992 AND ITS IMPLICATIONS
FOR POLAND

Summary

The article discusses the process of formation of internal market of 12 member states of the European Communities and analyses its implications for Poland. Attention was paid to the fact that European internal market is a consequence of economic integration within the Communities. In June 1985 the Commission prepared for the Council of Ministers the so-called White Paper on the implementation of internal market. Its content is very interesting, for it defines the features of internal market and contains about 300 proposals to implement internal market in various spheres. These proposals are accompanied by a detailed schedule of their realization. By the end of 1988 the Council of Ministers took about 90 decisions with respect to the internal market implementation; further steps are being discussed in working groups.

The White Paper was later confirmed by Single European Acts, having the binding force of treaties. Single European Acts define the notion of internal market of member states of the Communities, proclaim the rule of qualified majority vote for decisions taken by the Council and set the deadline for a full realization of internal market for December 31, 1992.

Various economic implications for Poland result from the above. It is indispensable for Polish economy to achieve a certain degree of convergence with the economies of member states of the Communities. In order to accomplish it, deep reforms of the structure of economy and management are necessary. The article indicates main directions of reforms and ways of carrying them out. It is a very demanding task for the Polish economic policy. Otherwise, Poland would find itself outside the economic relations with the Communities. Therefore, the article is against „emergency” reforms and instead postulates the realization of far-reaching reforms which would take into account the changes on the economic map of Europe.